

John
Boyne

Neviditeľné
besy srdca

SVETOVÁ PRÓZA

SVETOVÁ PRÓZA

John
Boyne

Neviditeľné
besy srdca

Z angličtiny preložil
OTTO HAVRILA

slovar

Copyright © John Boyne 2017

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019

Translation © Otto Havrila 2019

ISBN 978-80-556-3695-5

Táto kniha vyšla vďaka láskavej podpore organizácie Literature Ireland.
This book was published with the support of Literature Ireland.

Tento projekt finančne podporil

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Johnovi Irvingovi

„To len ja mám každý deň pocit, že svet je čoraz odpornejší?“ spýtala sa Marigold a ponad tanier s raňajkami sa pozrela na svojho manžela Christophera.

„Nuž,“ odvetil, „ja si myslím...“

„To bola rečnícka otázka,“ skočila mu do reči Marigold a zapálila si šiestu cigaretu. „Prosím ťa, nestrápnuj sa a svoj názor si radšej nechaj pre seba.“

Maude Averyová: *Ako škovránok*
(The Vico Press, 1950)

PRVÁ ČASŤ

HANBA

1945

Kukučka v hniezde

Naši dobrí Goleenčania

Otec James Monroe sa postavil pred oltár v Kostole Panny Márie Hviezdy morskej v goleenskej farnosti v Západnom Corku a pred všetkými prítomnými označil moju matku za pobehlicu dávno predtým, ako sme sa dozvedeli, že s dvoma rôznymi ženami splodil dve deti – jedno v Drimoleague, druhé v Clonakilty.

Naša rodina sedela v druhej lavici, starý otec leštil vreckovou bronzový štítok na operadle pred sebou, ktorý tam osadili na pamiatku jeho rodičov. Nedeľný oblek mu ešte večer vyžehlila stará mama, tá si teraz omotala okolo hrčovitých prstov jaspisový ruženec a šemotila perami, až kým jej starký nepoložil ruku na prsty a nekázal jej, aby čušala. Šiesti ujovia s nalakovanými lesklými čiernymi vlasmi s ružovou vôňou sedeli zoradení v somárskom rebríku podľa výšky a veku. Každý bol o pol druha centimetra nižší než ten vedľa, zozadu to bolo krásne vidieť. Chalani zo všetkých síl premáhali spánok – večer bola v Skulli tancovačka, domov prišli nacenganí, spali iba zopár hodín a už ich otec budil na omšu.

Moja mama sedela na konci lavice pod drevorytom desiateho zastavenia kríža a od strachu sa neodvážila zdvihnúť zrak.

Omša sa začala ako vždy, povedala mi; po úvodných obradoch zhromaždení hlasno zaspievali Kyrie. William Finney, mamin sused z Ballydevlinu, dôležito pristúpil k pultu, odkašľal si do mikrofónu, začal čítať a každé slovo dramaticky deklamoval, ani čo by stál na javisku v dublinskom Abbey Theatre. Otec Monroe, pod ťarchou rúcha a spravodlivého hnevu celý spotený, vyzval veriacich, aby vstali, prečítal príslušnú časť evanjelia a zase vyzval prítomných, aby sa posadili. Traja červenolíci miništranti sa náhlili do bočných lavíc,

vzrušene na seba pozreli. Možno si predtým prečítali v sakristii kňazove poznámky alebo začuli, ako si pri obliekaní rúcha nacvičuje reč. Alebo vedeli, aký vie byť krutý, a boli radi, že si nevezme na paškál ich.

„Celá moja rodina pochádza z Goleenu, pokiaľ len siahajú záznamy,“ rozhladol sa po stopäťdesiatich zdvihnutých hlavách a jednej sklonenej. „Kedysi som začul strašnú klebetu, že môj pradedo mal rodinu v Bantry, ale nijaký dôkaz som jakživ nevidel.“ Z lavíc sa ozval smiech; štipka miestnej bigotnosti nikdy nikomu neublížila. „Moja matka, dobrá žena,“ pokračoval, „mala túto farnosť rada. Do smrti nevytiahla päty zo Západného Corku a nikdy to neľutovala. *Žijú tu dobrí ľudia*, vravievala mi. *Dobří, poctiví katolíci*. O jej slovách som nikdy nepochyboval. Až do dnešného dňa.“

V kostole zašumelo.

„Až do dnešného dňa,“ zopakoval otec Monroe pomaly a smutne pokrútil hlavou. „Je tu dnes Catherine Gogginová?“ Rozhladol sa, akoby nevedel, kde ju má hľadať, hoci každú nedeľu celých šesťnásť rokov sedela v tej istej lavici. Na chvíľu sa k nej obrátili všetci muži, ženy a deti – okrem môjho staršieho a šiestich ujev, ktorí zvesili hlavu, no moja mama hlavu zdvihla.

„Catherine Gogginová, tu si,“ povedal kňaz, usmial sa na ňu a kývol jej. „Pod sem ku mne, buď taká dobrá.“

Mama pomaly vstala a vykročila k oltáru – predtým chodievala k oltáru iba na sväté prijímanie. Po rokoch mi vravela, že v tvári neočervenela, ale zbledla, hoci v kostole bolo horúco z horúceho letného vzduchu a horúceho dychu rozrušených veriacich. Kráčala neisto, bála sa, že odpadne a nechajú ju ležať na mramorovej dlažbe ako odstrašujúci príklad pre ostatné dievčatá v jej veku. Nervózne pozrela na otca Monroea, a keď sa stretla s jeho nevraživým pohľadom, odvrátila zrak.

„Vyzerá ako stelesnenie nevinnosti,“ povedal otec Monroe a s úsmevom pozrel na svoje ovečky. „Koľko máš rokov, Catherine?“ spýtal sa.

„Šesťnásť, otče,“ odvetila moja matka.

„Hovor hlasnejšie. Nech ťa počujú aj dobrí ľudia celkom vzadu.“

„Šestnásť, otče.“

„Šestnásť. Zdvihni hlavu a pozri na svojich blížnych. Na svojich rodičov, ktorí žili slušným kresťanským životom a robili česť svojim rodičom. Pozri sa na svojich bratov, ktorých všetci poznáme ako poctivých mladých a pracovitých mužov, ktorí nikdy nezviedli dievča na scestie. Vidíš ich, Catherine Gogginová?“

„Vidím, otče.“

„Ak ti budem musieť ešte raz povedať, aby si hovorila hlasnejšie, dostaneš poza uši, a nikto v tomto kostole mi to nebude vyčítať.“

„Áno, otče.“

„Áno. Toto slovo si vyslovila v tomto kostole prvý a posledný raz, uvedomuješ si to, dievčatko? Nikdy sa nevydáš. Vidím, že si si položila ruky na brucho. Skrývaš nejaké tajomstvo?“

V laviciach znovu zašumelo. Zhromaždení to, pravdaže, tušili – čo iné to mohlo byť? –, no čakali, či je to naozaj tak. Priatelia i nepriatelia pozerali na seba a v duchu už mali nachystané slová: *Čo od tej rodiny môžete čakať? On sa vie ledva podpísať a ona je kapitola sama osebe.*

„Neviem, otče,“ odvetila mama.

„Nevieš. Pravdaže nevieš. Hádám len nie si malá nevedomá pobehlica, ktorá nemá ani toľko rozumu ako králik v koter-ci? A ani toľko mravnosti? Vy, všetky mladé dievčatá, čo tu sedíte,“ povedal zvýšeným hlasom a obrátil sa ku Goleenčanom, ktorí sa ani nepohli, „pozrite sa na Catherine Gogginovú, pozrite sa, ako dopadne žena, ktorá sa zahráva so svojou poctivosťou. Nosí pod srdcom dieťa, no nemá manžela, ktorý by sa o nich postaral.“

Kostol zahučal. Pred rokom otehotnelo dievča na Sherkin Islande. To isté sa stalo pred rokom na Vianoce v Skibbereene. Opäť padne na Goleen hanba? Ak je to pravda, do večera sa to rozkríkne po celom Západnom Corku.

„Catherine Gogginová,“ pokračoval otec Monroe, položil mame ruku na plece a silno stisol. „Pred Bohom, pred svojou

rodinou a pred našimi dobrými Goleenčanmi teraz povieš, ako sa volá ten, čo s tebou smilnil. Povieš jeho meno, aby sa mohol vyspovedať a aby mu Boh mohol odpustiť. A potom odídeš z tohto kostola i z tejto farnosti, aby si viac nekazila povesť Goleenu, počuješ ma?“

Mama zdvihla zrak a obrátila sa k môjmu starému otcovi, ten s kamennou tvárou hľadel na sochu ukrižovaného Krista za oltárom.

„Tvoj úbohý otec ti teraz nepomôže,“ povedal kňaz, keď videl, kam sa mama díva. „Nechce mať s tebou nič spoločné. Sám mi to povedal včera večer, keď mi prišiel do sakristie oznámiť tú hanbu. A nech to nikto z vás Boscovi Gogginovi nevyčíta, lebo on svoje deti vychoval dobre, po katolícky, nemôže za to, že v hrbe dobrých jablák sa skrýva aj jedno hnilé. Prezrad' to meno, Catherine Gogginová, nech ťa môžeme odtiaľto vyhnáť a nemusíme sa viac dívať na tvoju hanebnú tvár. Alebo nevieš, ako sa volá? Vari ich bolo toľko, že ani nevieš, kto to bol?“

Z lavíc sa ozval nespokojný šepot. Hoci to boli len klebety, ľudia cítili, že nemusí ostať iba pri nich a hanba môže padnúť aj na ich synov. Otec Monroe, ktorý mal v kostole už stovky kázní a dobre poznal svoje ovečky, trochu pribrzdil.

„Nie,“ povedal. „Viem, že máš ešte v sebe štipku slušnosti a že si bola iba s jedným. Ale musíš mi povedať jeho meno, Catherine Gogginová, inak bude jasné, prečo to nechceš urobiť.“

„Nepoviem,“ pokrútila hlavou mama.

„Čože?“

„Nepoviem,“ zopakovala.

„Nepovieš? Nechápeš, že teraz nie je čas na ostýchavosť? Povedz to meno, dievča, inak prisahám tu pred tým krížom, že ťa s hanbou vyženiem z Pánovho príbytku!“

Zdvihla zrak, rozhliadla sa. Bolo to ako vo filme, vrela mi neskôr, nikto ani nedýchal, všetci čakali, na koho ukáže prstom, všetky ženy sa modlili, aby to nebol ich syn či nebodaj manžel.

Mama otvorila ústa, zdalo sa, že odpovie, no potom si to rozmyslela a pokrútila hlavou.

„Nepoviem,“ zopakovala potichu.

„Tak teda prac sa!“ zvolal otec Monroe a zozadu ju kopol, až zletela na schodíky, ale stačila ešte vystrieť ruky, lebo hoci ešte nemala veľké brucho, bola odhodlaná ma chrániť. „Prac sa odtiaľto, ty cundra, a pakuj sa aj z Goleenu, choď si so svojou hanbou niekam inam! Pre také ako ty postavili v Londýne domy, tam sa váľaj v posteli, rozťahuj nohy a ukájaj svoje smilné chůtky!“

Zhrození a prekvapení ľudia zhíkli, výrastkom zasvietili oči. Keď sa mama zdvihla zo zeme, kňaz k nej znovu pristúpil, schmatol ju za ruku a vliekol uličkou pomedzi lavice. Po brade mu tiekli sliny, v tvári očervnel od rozhorčenia a tí, ktorí vedeli, kam sa dívať, možno jeho vzrušenie aj videli. Moja stará mama sa obrátila, no starý otec ju zdrapil za ruku a otočil. Ujo Eddie, najmladší zo všetkých šiestich a mame vekovo najbližší, vyskočil a skríkol: „To by už stačilo!“ Nato vstal aj starý otec a tresol mu po papuli. Potom už mama nevidela nič, otec Monroe ju odvliekol na cintorín a povedal jej, že do hodiny musí zmiznúť z dediny a že jej meno v goleenskej farnosti viac nikto nevysloví.

Vravela mi, že niekoľko minút ležala na zemi, vedela, že omša potrvá ešte dobrú polhodinu, potom sa pomaly pozbierala a vykročila domov, kde ju, ako správne tušila, pred dvermi čakala zbalená taška.

„Kitty.“

Prekvapene sa zvrtila za hlasom, ktorý sa ozval za jej chrbtom. Nervózne k nej kráčal môj otec. Pravdaže, všimla si ho v zadnej lavici, keď ju kňaz vliekol ku dverám, a slúžilo mu ku cti, že sa mu v tvári zračila hanba.

„Nestačilo ti?“ spýtala sa, dotkla sa prstami úst a pozrela sa na krv, ktorá na nich ostala.

„To som naozaj nechcel,“ povedal. „Mrzí ma, že máš také ťažkosti, naozaj ma to mrzí.“

„Ja mám ťažkosti?“ zvolala. „V inom svete by to boli naše ťažkosti.“

„Ale no tak, Kitty,“ oslovil ju menom, ktorým ju volal od detstva. „Nebud' taká. Tu máš nejaké peniaze,“ dodal a podal jej dve zelené írské libry. „Nech môžeš začať niekde inde.“

Chvíľu hľadela na peniaze, potom ich vzala a roztrhala.

„Kitty, čo to...“

„Nech si ten chlap hovorí, čo chce, ale pobehlica nie som,“ vyhlásila, skrkvala roztrhané bankovky a šmarila mu ich do tváre. „Vezmi si svoje peniaze. Môžeš ich pozliepať a kúpiť tete Jean na narodeniny pekné šaty.“

„Kristepane, Kitty, hovor tichšie, prosím ťa!“

„Neboj sa, viac ma nebudeš počuť,“ odvetila, zvrtila sa a zamierila domov, aby podvečer nastúpila na autobus do Dublinu. „Želám ti veľa šťastia.“

A tak odišla z Goleenu, kde sa narodila a kam sa vrátila až po vyše šesťdesiatich rokoch, keď so mnou kráčala po tom istom cintoríne a hľadala hroby členov rodiny, ktorá ju odvrhla.

Jednosmerný listok

Pravdaže, mala nejaké úspory, zopár libier, ktoré si posledné roky odkladala do pančuchy v bielizníku. Staručká teta, ktorá bola v čase maminej hanby už tri roky pod zemou, jej občas dala zopár penny a časom sa nazbierala pekná kôpka. A niečo jej zostalo aj zo svätého prijímania a z birmovky. Nikdy veľmi nerozhadzovala. Nepotrebovala veľa, a ak sa jej aj niečo páčilo, nepovažovala to za prvoradá.

Ako očakávala, po príchode domov našla pred dvermi zbalenú tašku a na nej kabát a klobúk. Tie odniesla dnu a položila na pohovku, boli lacné a myslela si, že v nedeľných šatách bude v Dubline vyzeráť lepšie. Skontrolovala, či je pančucha s peniazmi na svojom mieste, bola tam, rovnako dobre ukrytá, ako bolo až do včerajšieho večera ukryté jej tajomstvo. Vtom k nej bez zaklopania vošla matka a pristihla ju, ako v rozopnutej blúzke stojí pred zrkadlom a rukou si vyľakane, užasnuto hladká zaguľatené bruško.

Starý pes na ňu pozrel z pelecha pred kozubom a zazíval, ale nepokrútil chvostom, ani k nej nepribehol ako zvyčajne v nádeji, že ho potľapká alebo pochváli.

Vošla do spálne a naposledy sa rozhladla, čo by si ešte vzala so sebou. Knihy, pravdaže, ale všetky už prečítala a v Dubline ich isto bude oveľa viac. Na nočnom stolíku stála porcelánová soška svätej Bernadety. Obrátila ju tvárou k stene, sama nevedela prečo. Bola tam aj malá hracia skrinka, ktorá pôvodne patrila matke. Skrývala v nej svoje poklady, a keď sa objavila baletka a ozvala sa melódia z Pugniho *Esmeraldy*, začala sa v nej kutrať. Po chvíli však usúdila, že tie vecičky patria do iného života, a rázne ju zavrela. Baletka sa hlboko uklonila a zmizla.

A je koniec, pomyslela si, keď vyšla z domu a vykročila smerom k pošte. Tam sedela na suchej tráve, kým neprišiel autobus. Našla si miesto pri otvorenom okne a celú cestu pokojne dýchala, aby jej neprišlo zle, keď sa trmácali do Ballydehobu, Leapu, Bandonu, Innishannonu a napokon zabočili na sever do Corku, do mesta, v ktorom nikdy nebola, no otec jej vždy vravel, že je tam plno hazardných hráčov, protestantov a opilcov.

V lacnej reštaurácii na Lavittovom nábreží si za dve pence kúpila paradajkovú polievku a čaj a pešo sa vybrala po brehu rieky Lee na stanicu na Parnellovom námestí, kde si kúpila lístok do Dublinu.

„Aj spiatočný?“ spýtal sa jej šofér, keď hľadal v kapsičke drobné. „Ak pôjdete aj naspäť, ušetríte.“

„Nepôjdem naspäť,“ odvetila, vzala lístok a starostlivo si ho vložila do peňaženky, lebo mala pocit, že by si ten papierik s pečiatkou a dátumom mala nechať na pamiatku na začiatok nového života.

Od Ballincolligu

Keď sa autobus pohol z nábrežia smerom na sever, iný človek by sa možno bál alebo by znervóznel, moja matka však bola hlboko presvedčená, že ten okamih nezávislosti je výsledkom celých šestnástich rokov, ktoré prežila v Goleene, kde s ňou zaobchádzali ako s malým deckom, ignorovali ju alebo jej dávali najavo, že nie je až taká dôležitá ako jej šiesti bratia. Hoci

bola mladá, už sa zmierila so svojím neľahkým stavom – ako mi neskôr povedala, prvýkrát si ho uvedomila v obchode s koloniálnym tovarom Davyho Talbota na hlavnej ulici, keď pocítila, ako som ju ešte nevyvinutou nohou kopol do mechúra. Bolo to len pichnutie, mohlo to znamenať čokoľvek, ale ona vedela, že som to urobil ja. O nejakom pokútnom prerušení tehotenstva nikdy neuvažovala, hoci niektoré dievčatá na dedine rozprávali o akejsi vdove z Tralee, ktorá robila strašné veci s horkou soľou, gumovými vreckami a klieštikmi. Šesť šilingov, a za pár hodín je vraj po všetkom. Nie, ona presne vedela, čo urobí, keď sa narodím. Jednoducho počká, kým prídem na svet, a potom uskutoční svoj veľký plán.

Autobus do Dublinu bol preplnený a na prvej zastávke pristúpil mladý muž so starým hnedým kufrom a rozhladol sa po voľných miestach. Keď na chvíľu zastal pri mojej matke, priam cítila, ako ju prepaľuje pohľadom, no neodvážila sa naňho pozrieť, bála sa, že pozná jej rodičov, počul o jej hanbe a neodpustí si jedovitú poznámku. Nepovedal však nič a po chvíli šiel ďalej. Až keď autobus prešiel hodný kus cesty, vrátil sa a ukázal na prázdne miesto vedľa nej.

„Môžem si prisadnúť?“ spýtal sa.

„Nesediš vzadu?“ odvetila a obzrela sa.

„Ten chlap, čo sedel vedľa mňa, vybalil sendvič s vajcom, nedalo sa tam vydržať.“

Mykla plecom, vzala si kabát, aby mu uvoľnila miesto, a úchytom si ho obzrela. Mal na sebe tvídový oblek, uvoľnenú kravatu, v rukách držal čapicu. Usúdila, že je od nej o niekoľko rokov starší, tak osemnásť-, devätnásťročný, a hoci bola, ako sa vtedy hovorilo, „fešanda“, v jej stave a po dnešných dramatických udalostiach nemala na flirtovanie ani pomyslenie. Pravdaže, v dedine sa za ňou obzeral ne jeden chlapec, ale ona sa nikdy o žiadneho nezaujímal a vyslúžila si povest' cnostného dievčaťa, a tá bola teraz načisto zničená. O niektorých dievčatách sa povrávalo, že im stačí málo a dajú si povedať, ale Catherine Gogginová taká nikdy nebola. Uvedomila si, že keď sa tí chlapi dozvedeli o jej hanbe, muselo ich to prekva-

piť a niektorí isto banovali, že sa ju nezvádzali dlhšie. V jej neprítomnosti tvrdili, že bola odjakživa fľandra, a to sa jej veľmi dotklo, lebo s tou ženou, ktorú si vyfantazirovali, mala spoločné akurát meno.

„Celkom fajn deň, však?“ ozval sa chalan vedľa nej.

„Čože?“ obrátila sa k nemu mama.

„Vravím, že je fajn deň,“ zopakoval. „Na toto ročné obdobie ujde.“

„Hej.“

„Včera pršalo a dnes ráno to vyzeralo na dážď, ale nespadla ani kvapka.“

„Zaujíma ťa počasie?“ spýtala sa, sama začula vo svojom hlase posmešný tón, ale bolo jej to jedno.

„Vyrastal som na statku,“ odvetil. „Je to pre mňa normálne.“

„Aj ja som vyrastala na statku,“ povedala mama. „Otec strávil polovicu života tým, že hľadel na oblohu a večer zhlboka vdychoval vzduch nosom, aby vedel, ako bude na druhý deň. V Dubline vraj stále prší, je to pravda?“

„To čoskoro uvidíme. Ideš so mnou?“

„Prosím?“ spýtala sa mama a s úžasom sledovala, ako až po uši očervenel.

„Myslím do Dublinu,“ dodal chytró. „Ideš so mnou až do Dublinu? Alebo vystúpiš skôr?“

„Chceš sedieť pri okne?“ spýtala sa. „O to ti ide? Môžeme si presadnúť. Mne je to jedno.“

„Nie, nie,“ odvetil, „len sa pýtam. Aj tu mi je dobre – pokiaľ nevybalíš sendvič s vajcom.“

„Na jedenie nič nemám,“ odvetila. „Bohužiaľ.“

„V kufri mám polku pečenej šunky,“ povedal. „Ak chceš, kúsok ti odkrojím.“

„Nemôžem jeť v autobuse, bolo by mi zle.“

„Smiem sa ťa opýtať, ako sa voláš?“ spýtal sa.

Mama zaváhala. „Načo to chceš vedieť?“

„Aby som vedel, ako ťa mám volať,“ odvetil.

Pozrela mu do tváre a prvý raz si všimla, aký je pekný. Tvár ako dievča, vravela mi neskôr. Hladká pleť, ktorej sa nedotkla